

# Πανεπιστήμιο των Πολιτών του Δήμου Λαρισαίων: ένας νέος θεσμός μάθησης για μία Πόλη που Μαθαίνει

Δημήτρης Δεληγιάννης<sup>1</sup>

[Δημοσιεύτηκε στο περιοδικό «Εκπαίδευση Ενηλίκων» της Επιστημονικής Ένωσης Εκπαίδευσης Ενηλίκων (2020) τ.47, 20-29.]

## Περίληψη

«Λάρισα, μια Πόλη που Μαθαίνει» είναι ο κεντρικός τίτλος μιας πρωτοβουλίας που ανέλαβε ο Δήμος Λαρισαίων τον Μάρτιο του 2015. Την ίδια χρονιά η Λάρισα γίνεται η πρώτη ελληνική πόλη που εντάσσεται στο παγκόσμιο δίκτυο της UNESCO «Learning Cities». Ο ίδιος ο τίτλος της Πόλης που Μαθαίνει παραπέμπει σ' αυτόν των «Οργανισμών που Μαθαίνουν», αναδεικνύοντας στα χρόνια της κρίσης μια γενικότερη φιλοσοφία αναζήτησης σύγχρονων πρακτικών εξέλιξης και μετασχηματισμού. Τρία χρόνια αργότερα το Δημοτικό Συμβούλιο του Δήμου Λαρισαίων εγκρίνει τη δημιουργία ενός νέου θεσμού. Το όνομά του είναι «Πανεπιστήμιο των Πολιτών». Στο πλαίσιο της συγκεκριμένης παρουσίασης θα μπορέσουμε να δούμε τα δεδομένα και τις ιδιαίτερες συνθήκες που οδήγησαν στη δημιουργία του, ενώ θα γίνει και μια πρώτη αποτίμηση του εγχειρήματος.

## Abstract

On March, 2015, the Municipality of Larissa City in Greece took the initiative to launch a project called "Larissa, Learning City". Following this initiative, during 2015, Larissa becomes the first Greek city accepted in the global network of "Learning Cities", launched by UNESCO. The title itself, "Learning City", relates to the concept of "Learning Organizations" and indicates a broad philosophy towards search and development in an environment of crisis. Three years later, in 2018, the City Council of Larissa establishes a new civic institution, the "Citizens' University". In the context of this presentation we will be able to use data and specific conditions that led to the creation of "Citizens' University", while there will also be an evaluation of this attempt.

## Εισαγωγή

Η Λάρισα, όπως όλες οι ελληνικές πόλεις, σε μόλις 10 χρόνια κλήθηκε να αντιμετωπίσει μια πολύπλευρη κρίση: οικονομική, κοινωνική, προσφυγική, βαθιά πολιτισμική. Και τώρα, με τρόπο αδιανόητο μέχρι πριν λίγους μήνες, μια υγειονομική κρίση. Το 2015 η νέα Δημοτική Αρχή κάνει την επιλογή να γίνει μια κοινωνία μάθησης και η Λάρισα γίνεται η πρώτη ελληνική πόλη που εντάσσεται στο Παγκόσμιο Δίκτυο των «Learning Cities» της UNESCO. Δυο χρόνια αργότερα γίνεται μια από τις 16 πόλεις στον κόσμο που θα βραβευθούν για

τις προσπάθειές τους στο πεδίο. Η δημιουργία ενός νέου θεσμού, του Πανεπιστημίου των Πολιτών, έρχεται να ενισχύσει αυτήν την προσπάθεια. Η παρέμβαση του χρειάζεται να αποτιμηθεί, για τις πρακτικές που αξιοποίησε και για τις ανάγκες της τοπικής κοινωνίας που κάλυψε.

## 1. Η UNESCO και το παγκόσμιο δίκτυο των Πόλεων που Μαθαίνουν (Learning Cities)

Τον Σεπτέμβριο του 2015 υιοθετήθηκε από τα 193 κράτη μέλη των Ηνωμένων Εθνών ένα κοινό σχέδιο, η Ατζέντα 2030, για την επίτευξη ενός καλύτερου μέλλοντος για όλους. Η Ατζέντα 2030 αποτελεί οδηγό μιας διαδρομής για τα επόμενα 15 χρόνια προς την εξάλειψη της ακραίας φτώχειας, την καταπολέμηση της ανισότητας και της αδικίας και την προστασία του πλανήτη μας. Δεν είναι λίγοι αυτοί που πιστεύουν πως το ιδανικό πλαίσιο αυτής της κοινωνικής παρέμβασης είναι οι πόλεις. Εκεί μπορούμε να συναντήσουμε μια από τις μεγαλύτερες προκλήσεις της ατζέντας για τη βιώσιμη ανάπτυξη, καθώς συναντούμε το τοπικό με το παγκόσμιο, τις τοπικές πρακτικές και τους παγκόσμιους στόχους (Porovic, 2019).

Ήδη από το 2012 το Ινστιτούτο Διά Βίου Μάθησης (UIL) της UNESCO –ο μοναδικός οργανισμός στην οικογένεια των Ηνωμένων Εθνών που προωθεί τη Διά Βίου Μάθηση– διαμορφώνει τις συνθήκες για την ενεργοποίηση του παγκόσμιου δικτύου των Πόλεων που Μαθαίνουν (Learning Cities). Σε μια δύσκολη περίοδο μιας παγκόσμιας και πολύπλευρης οικονομικής, κοινωνικής, προσφυγικής και τελευταία υγειονομικής κρίσης, το δίκτυο των Learning Cities φιλοδοξεί να προωθήσει την ανταλλαγή καλών πρακτικών και την ανάπτυξη ικανοτήτων μεταξύ των μελών του για να βελτιώσουν τις λειτουργίες τους. Και μαζί μ' αυτά, την παραγωγή γνώσης, την κριτική σκέψη και την αλλαγή.

Μέχρι την Άνοιξη του 2020, όλο και μεγαλύτερος αριθμός κρατών- μελών της UNESCO εκφράζει ενδιαφέρον για την ένταξη στην πρωτοβουλία. Περίπου 200 πόλεις από 53 χώρες έγιναν μέχρι τώρα δεκτές και συμμετέχουν στο δίκτυο σε παγκόσμιο επίπεδο, καθώς πληρούσαν τα κριτήρια. Δώδεκα από αυτές είναι ελληνικές, καθιστώντας την ελληνική κοινότητα την τρίτη μεγαλύτερη σε αριθμό! (πρβλ. Δεληγιάννης, 2019, σ.

71). Ποια είναι, όμως, η έννοια της «Πόλης που Μαθαίνει»; Και πώς αυτή ορίζεται σε μια περίοδο κρίσης;

## 2. Η Πόλη που Μαθαίνει ως Οργανισμός μάθησης

Η ίδια η έννοια της «Πόλης που Μαθαίνει» (Learning City) παραπέμπει για πολλούς σ' αυτήν του «Οργανισμού που Μαθαίνει» (Learning Organization). Και μοιάζει να είναι στην περιγραφή τους πολλές οι ομοιότητες. Ο Peter Senge (1991), επιχειρώντας να ορίσει την έννοια ενός οργανισμού μάθησης, αναφέρεται σε οργανισμούς που προτρέπουν για συνεχή μάθηση και δημιουργία γνώσεων σε όλα τα επίπεδα. Σε σύντομο χρόνο μετατρέπουν τις γνώσεις αυτές σε μια διαδικασία μεταβολής στον τρόπο που ενεργούν, διευρύνοντας την ικανότητά τους να δημιουργούν οι ίδιοι το μέλλον τους. Όπως μάλιστα πολλοί σημειώνουν, με τις στρατηγικές που υιοθετούν προωθούν τη συνεργασία, την επικοινωνία και την ενεργό συμμετοχή στη δημοκρατική λήψη αποφάσεων, αναδεικνύοντας διαφορετικές οπτικές (πρβλ. Πουλόπουλος & Τσιμπουκλή, 2016).

Η εφαρμογή αυτών των αρχών δεν είναι εύκολη. Στον χώρο των επιχειρήσεων είναι πολλές οι έρευνες που αναδεικνύουν ότι σε μια σκληρή οικονομική πραγματικότητα είναι λίγες οι πιθανότητες να υλοποιείται ένα μοντέλο οργανισμού μάθησης (Φίλλιπς, 2009, σ. 24-25). Μια επιχείρηση που θέλει να είναι οργανισμός μάθησης χρειάζεται συνεχή προσπάθεια και αφοσίωση στον στόχο και στον ίδιο τον οργανισμό. Η αλλαγή στάσεων δεν είναι εύκολη, απαιτεί χρόνο. Εμφανίζονται συνέπειες που συχνά κανείς δεν τις υπολογίζει: στην εφαρμογή των στρατηγικών, στις δομές, στην κουλτούρα τους. Ενώ και οι ίδιες οι διαδικασίες που εφαρμόζονται στις επιχειρήσεις συχνά δεν είναι συμμετοχικές. Αντί να λειτουργούν απελευθερωτικά, περιορίζουν τους εργαζόμενους ακόμα περισσότερο (πρβλ. Φίλλιπς, 2009, σ. 24-25).

Στον κοινωνικό επίπεδο τα πράγματα είναι εξίσου δύσκολα. Και ας αναφέρεται η Ευρωπαϊκή Επιτροπή, ήδη από το 1995, στο κείμενο που τιτλοφορείται «Προς την Κοινωνία που μαθαίνει» σε μία νέα εποχή που ανατέλλει. Μεταγενέστερα κείμενα θα περιγράψουν, μάλιστα, τους τέσσερις βασικούς στόχους της μέσω της Διά Βίου Εκπαίδευσης: προσωπική ολοκλήρωση, κοινωνική ένταξη, δημιουργία ενεργών πολιτών, απασχολησιμότητα - προσαρμοστικότητα (EC 2001, σ. 9). Προτάσσοντας το ιδεώδες μιας Κοινωνίας Μάθησης που διασφαλίζει την ευζωία των πολιτών και παραπέμπει στο όραμα του Hutchins για μία πραγματικά δημοκρατική κοινωνία, μία νέα Αθήνα!

Ωστόσο, σε μια κριτική ανάγνωση της πραγματικότητας ο Jarvis μιλά για τα αδιέξοδα της διά βίου μάθησης

που προσδιορίζεται περιοριστικά από τις απαιτήσεις μιας οικονομίας της γνώσης. Υπενθυμίζει ήδη από το 2004, πριν το ξέσπασμα της οικονομικής κρίσης, την έμφαση στον ατομικισμό και την κοινωνικοοικονομική διάσταση της εξουσίας στην παγκοσμιοποιημένη κοινωνία. Ο πολίτης εθίζεται και γίνεται καταναλωτής, το ίδιο το κοινωνικό σύστημα επιβάλλει όρους κοινωνικού αποκλεισμού, αποδυναμώνοντας κάθε πολιτική ένταξης. Στοιχεία που διαγράφουν με τρόπο επιτακτικό την αναγκαιότητα για μια άλλη, ευρύτερη προσέγγιση της έννοιας της διά βίου μάθησης με επίκεντρο την προσωπική ολοκλήρωση των πολιτών.

Σε αυτήν την κατεύθυνση, η κρίση των τελευταίων χρόνων έκανε πολλούς να μιλούν για κοινωνίες-οργανισμούς μάθησης, που επιβιώνουν όταν «εκπαιδεύονται» και αλλάζουν. Αναφέρονται σε κοινωνικές διεργασίες και σε εκπαιδευτικές παρεμβάσεις που δεν είναι ουδέτερες πολιτικά. Όπως χαρακτηριστικά αναφέρει και ο Ted Fleming, έχουν ιδεολογικό πρόσημο, δημοκρατικό και προοδευτικό (πρβλ. Δεληγιάννης, 2019, σ. 61-65). Ανάλογες αναφορές συναντούμε και στον Mezirow (1994, σ. 226) που αναφέρεται σε ιδανικές συνθήκες μάθησης και δημοκρατικού διαλόγου που συγκροτούν στο επίπεδο μιας τοπικής κοινωνίας μια πολιτική φιλοσοφία ανοχής, ισότητας και συμμετοχής. Με αυτήν την έννοια, οι Πόλεις που Μαθαίνουν (Learning Cities) δεν μπορεί να είναι απλά Έξυπνες πόλεις (Smart Cities). Οι Έξυπνες Πόλεις ξεκινούν από τις ψηφιακές εφαρμογές, την τεχνητή νοημοσύνη, τις βιώσιμες υποδομές. Οι Πόλεις που Μαθαίνουν ξεκινούν από τους ανθρώπους, τις οικογένειές τους, τις ανάγκες τους. Έχουν στόχο τη συνειδητοποίηση των αιτιών μιας κοινωνικής κρίσης και την αλλαγή. Η Porovic (2019, σ. 10) αναφέρεται ακριβώς στη λειτουργική ανθεκτικότητα των πόλεων μέσω της μετασχηματιστικής μάθησης. Αποτελώντας στην ουσία οργανισμούς μάθησης, που καλούνται συνεχώς να μαθαίνουν και να μετασχηματίζουν τον εαυτό τους, με τη μάθηση να είναι μια συνεχής διεργασία που αξιοποιείται στρατηγικά (Watkins & Marsick, 1996).

## 3. Λάρισα, μια Πόλη που Μαθαίνει

Λίγους μήνες μετά τις αυτοδιοικητικές εκλογές του 2014, η νέα δημοτική αρχή στην πόλη της Λάρισας θέτει ως στόχο τη δημιουργία ενός ισχυρού δικτύου φορέων και ενεργών πολιτών σε όλα τα επίπεδα της τοπικής κοινωνίας. Μετά τις πρώτες διεργασίες και με την επιστημονική καθοδήγηση της Επιστημονικής Ένωσης Εκπαίδευσης Ενηλίκων σχεδιάζονται τα πρώτα σημαντικά βήματα για την υλοποίηση δράσεων βασισμένων στις ανθρωπιστικές αρχές της Δια Βίου Μάθησης. Παράλληλα, γίνονται άμεσα ενέργειες για

την ένταξη της πόλης στο νέο παγκόσμιο δίκτυο πόλεων, των Learning Cities της UNESCO.

Αυτή η πορεία δεν είναι αυτονόητη για τα δεδομένα της τοπικής αυτοδιοίκησης στη χώρα μας. Αποτέλεσε προϊόν σταθερής πολιτικής βούλησης. Και είναι απότοκο της αναζήτησης στο επίπεδο μιας τοπικής κοινωνίας για το κοινό όραμα (shared vision) στο οποίο αναφέρεται ο Senge (1991, Πρβλ. Φίλιπς, 2009) όταν μιλά για τις αρχές ενός οργανισμού μάθησης, όπου οι συμμετέχοντες σε μια προσπάθεια αφοσιώνονται σε έναν κοινό στόχο. «Η Πόλη που Μαθαίνει» αντίστοιχα συμβολοποιεί την κοινή προσπάθεια φορέων και ενεργών πολιτών για μια πορεία αλλαγής και μετασχηματισμού. Με ενθάρρυνση του διαλόγου, οργάνωση δράσεων στήριξης ευάλωτων κοινωνικών ομάδων, αλλά και με ώθηση της τοπικής κοινωνίας σε μια διαδικασία διά βίου μάθησης και προσωπικής εξέλιξης.

Από το 2014 μέχρι σήμερα έγιναν πολλά. Η θεσμική κατοχύρωση του εγχειρήματος με τη συγκρότηση της επιτροπής «Λάρισα - Πόλη που Μαθαίνει» με τη συμμετοχή 80 σήμερα φορέων της πόλης υπό την αιγίδα του Δημοτικού Συμβουλίου. Παρουσίες σε διεθνή φόρα, συνεργασίες με διεθνείς οργανισμούς και σημαντικούς φορείς που υπερβαίνουν τα όρια της πόλης, δεκάδες ημερίδες και συνέδρια. Αλλά και οργάνωση εκπαιδευτικών προγραμμάτων και συλλογικών δράσεων, με έμφαση στις ευάλωτες κοινωνικά ομάδες, όπως η «Κατασκήνωση στην πόλη» και η δημιουργία 10 νέων Κέντρων Δημιουργικής Απασχόλησης, το «Κοινωνικό Φροντιστήριο», οι συνέργειες με το αναπηρικό κίνημα για τη διαμόρφωση ενός τοπικού σχεδίου δράσης για τα άτομα με αναπηρία, οι παρεμβάσεις για τα άτομα της Τρίτης Ηλικίας, η στάση της πόλης στο προσφυγικό - μεταναστευτικό. Και πάνω από όλα η προσπάθεια διαμόρφωσης ενός νέου περιβάλλοντος, φιλικού προς τη μάθηση, με βασικό στοιχείο της φιλοσοφίας της παρέμβασης δράσεις που δεν στοχεύουν απλά στη βελτίωση των συνθηκών ζωής, αλλά και στην κριτική αναζήτηση των αιτιών που οδήγησαν στην κρίση, στη διαμόρφωση νέων αντιλήψεων, στάσεων και συλλογικών αιτημάτων (Deligiannis & Pavlakis, 2016· Δελιγιάννης, 2018, 2019). Το 2018, τρία χρόνια μετά, τα πράγματα έμοιαζαν ώριμα για ένα επόμενο βήμα.



Η βράβευση της Λάρισας από την UNESCO (CORK, Σεπτέμβριος, 2017)

#### 4. Πανεπιστήμιο των Πολιτών 2018-2020

##### 4.1. Ένας θεσμός της Εκπαίδευσης Ενηλίκων στην τοπική αυτοδιοίκηση

Λίγες μέρες μετά τη βράβευση της πόλης στο Cork της Ιρλανδίας, τον Σεπτέμβριο του 2017, στην ετήσια συνάντηση της Επιτροπής της Πόλης που Μαθαίνει σε μία κατάμεστη αίθουσα του Δημοτικού Συμβουλίου ανακοινώνεται από τον Δήμαρχο Απόστολο Καλογιάννη ένας νέος θεσμός Διά Βίου Μάθησης, το Πανεπιστήμιο των Πολιτών. Θα λειτουργούσε από την επόμενη περίοδο (2018-2019), με σκοπό την οργάνωση και λειτουργία οργανωμένων Κύκλων Μάθησης για το σύνολο των πολιτών της Λάρισας και κατά προτεραιότητα για τις ευάλωτες ομάδες. Ήδη από τον Φεβρουάριο του 2016 η διακοπή του προγράμματος των Κέντρων Διά Βίου Μάθησης, που υλοποιούσε από το 2013 η Γενική Γραμματεία Διά Βίου Μάθησης σε συνεργασία με τους Δήμους, ανέδειξε ένα σημαντικό κενό στον χώρο της Διά Βίου Μάθησης. Αν και οι προβλέψεις του νομικού πλαισίου που προσδιορίζει τη λειτουργία των Δήμων (Καλλικράτης-Ν.3852/2010 και Ν.3879/2010) έδιναν τη δυνατότητα για τη χάραξη ενός τοπικού σχεδίου Διά Βίου Μάθησης και τη χρηματοδότηση των δράσεών του η απουσία θεσμικού πλαισίου και μίας δημοτικής δομής που θα το υλοποιούσε ήταν φανερή.

Ο νέος θεσμός παραπέμπει στην προοδευτική παράδοση της ανθρωπιστικής θεώρησης της εκπαίδευσης ενηλίκων του 19ου αιώνα και των «λαϊκών πανεπιστημίων» της Δυτικής Ευρώπης, που είχαν στόχο τη βελτίωση του μορφωτικού επιπέδου των ευπαθών κοινωνικά τάξεων και συνδέθηκαν με τα λαϊκά κινήματα (Κόκκος, 2005, σ. 19). Ο κανονισμός λειτουργίας που ψηφίστηκε από το Δημοτικό Συμβούλιο της πόλης, θωρακίζοντας θεσμικά το νέο εγχείρημα, παραπέμπει σε έννοιες γνωστές από σημαντικούς διανοητές της εκπαίδευσης ενηλίκων, όπως ο Jack Mezirow και ο Paulo Freire: η κριτική σκέψη, ο μετασχηματισμός στερεοτυπικών ιδεών, η ενδυνάμωση των πολιτών. Η ίδια η χρήση της έννοιας του πολίτη στον τίτλο του θεσμού υπογραμμίζει την πολιτική και κοινωνική διάστασή του. Στο πλαίσιο μιας εκπαιδευτικής διαδικασίας, βασικό ζητούμενο για κάθε μέλος της τοπικής κοινωνίας αναδεικνύεται η δημιουργία των συνθηκών για την απόκτηση κριτικής διάθεσης και την ελεύθερη συμμετοχή στον ορθολογικό διάλογο (Mezirow, 2009, σ. 134).

##### 4.2. Τα πρώτα βήματα

Από την πρώτη στιγμή γίνεται προσπάθεια ο νέος θεσμός να αποτελέσει προϊόν συλλογικής προ-

σπάθειας. Χωρίς να υπάρχει ανάλογη εμπειρία από το παρελθόν, κλήθηκαν να συνεργαστούν ειδικοί της εκπαίδευσης ενηλίκων, στελέχη της δημοτικής αρχής, εργαζόμενοι του Δήμου, εκπρόσωποι φορέων και ένα σημαντικό μέρος του επιστημονικού δυναμικού της πόλης. Με την ευθύνη των μελών της συντονιστικής ομάδας της Επιτροπής της Πόλης που Μαθαίνει και με τη βοήθεια υπηρεσιακών στελεχών του δήμου, συγκροτήθηκε συντονιστική επιστημονική ομάδα ειδικών από την περιοχή, από τον χώρο της εκπαίδευσης, της διά βίου μάθησης και της απασχόλησης. Πρώτος επιστημονικός υπεύθυνος ορίστηκε ο καθηγητής Εκπαίδευσης Ενηλίκων στο Ελληνικό Ανοικτό Πανεπιστήμιο Αλέξης Κόκκος και σύμβουλος ο καθηγητής του Columbia University της Νέας Υόρκης Δρ Ted Fleming. Ο νέος θεσμός τέθηκε υπό την αιγίδα της Ελληνικής Εθνικής Επιτροπής της UNESCO. Και βέβαια, όπως σημειώθηκε και παραπάνω, πολύ σημαντικό βήμα ήταν η ψήφιση από το δημοτικό συμβούλιο της πόλης του κανονισμού λειτουργίας για τη θεσμική θωράκιση του νέου εγχειρήματος.



1<sup>η</sup> Συνάντηση επιστημονικής ομάδας του Πανεπιστημίου των Πολιτών και συντονιστικής επιτροπής της Πόλης που Μαθαίνει (Ιανουάριος 2018)

Μετά από διαβούλευση με φορείς και πολίτες και πολλές συζητήσεις στα θεσμικά όργανα, τα μέλη της νέας επιστημονικής επιτροπής ανέλαβαν την υποβολή προτάσεων σε 12 θεματικά πεδία: Εκπαίδευση Εκπαιδευτών και Εκπαιδευτικών, Τεχνολογική Εκπαίδευση, ΤΠΕ, Άνεργοι & Προώθηση στην Αγορά Εργασίας, Γενική Παιδεία, Τέχνη και Εκπαίδευση, Μουσική Αγωγή, Εκπαίδευση Ευάλωτων Ομάδων (ΡΟΜΑ, πρόσφυγες-μετανάστες, άτομα με αναπηρία), θέματα Πρόληψης και Αγωγής Υγείας. Η αξιοποίηση των πόρων της τοπικής κοινωνίας και οι συνεργασίες, η οργάνωση καλά δομημένων εκπαιδευτικών προγραμμάτων και η σύνδεσή τους με δράσεις, η έμφαση στις ευπαθείς ομάδες, οι ανθρωπιστικές αρχές της εκπαίδευσης ενηλίκων και η προώθηση της έννοιας του ενεργού πολίτη αποτέλεσαν τα βασικά κριτήρια για τη

διαμόρφωση των κύκλων μάθησης για τη νέα περίοδο 2018-2019.

Ιδιαίτερα βοηθητική σ' αυτήν την προσπάθεια ήταν η πιλοτική λειτουργία, ήδη από την προηγούμενη χρονιά, προγραμμάτων όπως οι Σχολές Γονέων, τα μαθήματα ελληνικών για πρόσφυγες και μετανάστες, τα μαθήματα ηλεκτρονικών υπολογιστών για την Τρίτη Ηλικία. Δόθηκε η δυνατότητα να διαμορφωθούν συμμαχίες, να λυθούν θέματα πρακτικά, που είχαν να κάνουν με τους χώρους εκπαίδευσης, με την ίδια τη λειτουργία των υπηρεσιών του Δήμου. Παράλληλα, με ευθύνη του επιστημονικού υπεύθυνου Αλέξη Κόκκου, πραγματοποιήθηκε Εργαστήριο Εκπαίδευσης Εκπαιδευτών για τους εκπαιδευτές των πρώτων Κύκλων Μάθησης, ενώ δημιουργήθηκε και το πρώτο εκπαιδευτικό υλικό.

Τα προβλήματα, βέβαια, δεν έλειψαν. Ανάμεσα σ' αυτά, οι περιορισμένοι πόροι και η απουσία ευελιξίας των διαδικασιών του δημόσιου τομέα. Η έλλειψη εκπαιδευμένου προσωπικού σε συνδυασμό με την ανάγκη αλλαγής νοοτροπίας και στάσεων του υπηρεσιακού μηχανισμού. Οι αμφιβολίες για τη σκοπιμότητα. Η αναπόφευκτη καχυποψία κυρίως από μια μερίδα συνδικαλιστών του εκπαιδευτικού κόσμου για τις προθέσεις ενός Δήμου που διαμορφώνει Κύκλους Μάθησης, μακριά από τις συνήθειες δραστηριότητες της τοπικής αυτοδιοίκησης.



Εργαστήρι εκπαίδευσης εκπαιδευτών (Μάρτιος 2018)

#### 4.3. Οι κύκλοι μάθησης της περιόδου 2018-2019

Τον Οκτώβριο του 2018, μετά την ανακοίνωση των Κύκλων Μάθησης για την περίοδο 2018-2019, πραγματοποιείται σε Πολιτιστικό Κέντρο της πόλης το πρώτο τρίήμερο εκπαιδευτικό Εργαστήριο του νέου θεσμού, με εισηγητή τον Καθηγητή Ted Fleming. Το θέμα του ήταν «η σύγχρονη Δημοκρατία στα χρόνια της κρίσης:

προκλήσεις και ευκαιρίες». Εκατό περίπου εκπαιδευόμενοι - Λαρισαίοι πολίτες είχαν την ευκαιρία να παρακολουθήσουν ένα μάθημα δημοκρατίας που ουσιαστικά σηματοδοτούσε την έναρξη ενός θεσμού που αναφέρεται στον δημοκρατικό διάλογο και τη διαμόρφωση ενεργών πολιτών.



«Η σύγχρονη Δημοκρατία στα χρόνια της κρίσης: προκλήσεις και ευκαιρίες» (Οκτώβριος 2018)

Στην επόμενη περίοδο, μετά από αυτό το πρώτο Εργαστήριο, ακολούθησαν άλλοι 14 κύκλοι μάθησης:

«**Χτίζοντας το Παιδαγωγικό προφίλ μιας εκπαιδευτικής Μονάδας**» (Μάρτιος 2019). Σκοπός του 15ωρου Εργαστηρίου ήταν να ενθαρρυνθούν και να υποστηριχθούν οι 25 συμμετέχοντες εκπαιδευτικοί και εκπαιδευτές ενηλίκων για τη διαμόρφωση συνεργατικών διαδικασιών επεξεργασίας δράσεων εντός και εκτός εκπαιδευτικού περιβάλλοντος.

«**Νέες τεχνολογίες στην Τρίτη Ηλικία**» (2017-2019). Καινοτόμο εκπαιδευτικό πρόγραμμα 40 ωρών στο οποίο συμμετείχαν πάνω από 700 εκπαιδευόμενοι - μέλη των ΚΑΠΗ, με στόχο να βοηθήσει στην εξοικείωσή τους με την ψηφιακή τεχνολογία και την ισότιμη συμμετοχή στα κοινωνικά δρώμενα.

«**Ψηφιακές Ιστορίες για την παλιά Λάρισα**» (Δεκέμβριος 2018-Μάρτιος 2019). Σκοπός του εργαστηρίου ήταν να ασκηθούν οι 15 περίπου ηλικιωμένοι εκπαιδευόμενοι στην αφήγηση ιστοριών τους από την παλιά Λάρισα και να τις μετατρέψουν σε σύντομες ταινίες

«**Το παιχνίδι της καριέρας σου**» (Απρίλιος 2019). Εκπαιδευτικό Εργαστήριο 10 ωρών για 25 άνεργους νέους, σε συνεργασία με τον ΟΑΕΔ για το δύσκολο θέμα της ένταξης στην αγορά εργασίας.

«**Η Λάρισα μέσα από ιστορίες**» (Δεκέμβριος 2018-Μάρτιος 2019). Βιωματικό Εργαστήριο 25 ωρών στο οποίο συμμετείχαν 20 περίπου μέλη των ΚΑΠΗ. Σκοπός του ήταν η καταγραφή των προφορικών αφηγήσεων για τη Νεότερη Ιστορία και την Τοπογραφία της πόλης της Λάρισας μέσα από περιηγήσεις σε μουσεία, αλλά και μέσα σε σημεία της πόλης.

«**Ελληνική Επανάσταση: ένα δύσκολο εγχείρημα μιας περίπλοκης κοινωνίας**» (Μάρτιος 2019), με τη σημαντική ιστορικό και συγγραφέα Μαρία Ευθυμίου. Σκοπός ήταν η αποκωδικοποίηση όσων διαδραματίστηκαν στον Αγώνα των Ελλήνων για ελευθερία και εθνική ανεξαρτησία κατά τα έτη 1821-1830 και να συζητηθεί με όρους κριτικής προσέγγισης ο καθοριστικός ρόλος των γεγονότων της περιόδου αυτής σε καταστάσεις και συμπεριφορές που επηρεάζουν ακόμα και σήμερα τη ζωή του τόπου.



Κύκλος μάθησης «Ελληνική Επανάσταση: ένα δύσκολο εγχείρημα μιας περίπλοκης κοινωνίας» (Μάρτιος 2019)

«**Διάλογοι στη Βιβλιοθήκη**» (Νοέμβριος 2018-Απρίλιος 2019). Κύκλος πέντε ομιλιών για την ενθάρρυνση του διαλόγου γύρω από καίρια ζητήματα, σε συνεργασία με τη Δημόσια Βιβλιοθήκη Λάρισας «Κ. Μ. Κούμας». Αναλύθηκαν θέματα όπως η γλώσσα και οι ντοπιολαλιές, τα βιβλία και οι σύγχρονες βιβλιοθήκες, η ρητορική του μίσους στη περίοδο της κρίσης, το φαινόμενο των ψευδών ειδήσεων (fake news) και η σύγχρονη δημοσιογραφία, τα μυστήρια του σύμπαντος.

«**Η Τέχνη στην Εκπαίδευση**» (Δεκέμβριος 2018-Μάρτιος 2019). Καινοτόμο εκπαιδευτικό πρόγραμμα 75 ωρών (εξ αποστάσεως και διά ζώσης) με τη συμμετοχή 300 περίπου εκπαιδευτικών και εκπαιδευτών ενηλίκων. Σκοπός του προγράμματος ήταν η ανάπτυξη της κριτικής σκέψης και της δημιουργικότητας των εκπαιδευόμενων με τη δύναμη της τέχνης, με έμφαση στα εκθέματα της τοπικής ιστορίας. Πραγματοποιήθηκε σε συνεργασία με την Επιστημονική Ένωση Εκπαίδευσης Ενηλίκων, τη Δημοτική Πινακοθήκη και το Διαχρονικό Μουσείο Λάρισας.

**Προγράμματα για την εφαρμογή Καρδιοπνευμονικής Αναζωογόνησης (ΚΑΡΠΑ) με χρήση Αυτόματου Εξωτερικού Απινιδωτή** (Οκτώβριος 2018-Ιούνιος 2019). Μετά την προμήθεια 29 απινιδωτών που τοποθετήθηκαν σε Δημοτικά κτήρια και αθλητικές εγκαταστάσεις σε συνεργασία με την εκπαιδευτική κοινότητα και τον Ελληνικό Ερυθρό Σταυρό υλοποιήθηκαν πιστοποιημένα σεμινάρια για 60 δημοτικούς υπαλλήλους και 40

δασκάλους, παράλληλα με πρόγραμμα ευαισθητοποίησης μαθητών.

**Προγράμματα για την Παροχή Πρώτων Βοηθειών** (Οκτώβριος 2018-Ιούνιος 2019). Σε συνεργασία με τον Ελληνικό Ερυθρό Σταυρό υλοποιήθηκαν 6 εκπαιδευτικά προγράμματα για 150 εργαζόμενους σε δομές του Δήμου (παιδαγωγοί παιδικών σταθμών και κέντρων δημιουργικής απασχόλησης, σχολικοί φύλακες).

**Πρόγραμμα επιμόρφωσης στην Ψυχολογία, στη Συμβουλευτική και στην Προπονητική Ζωής** (Οκτώβριος 2018-Ιούνιος 2019). Πρόγραμμα εννέα πεντάωρων, μηνιαίων συναντήσεων του Πανεπιστημίου Αιγαίου σε συνεργασία με το Πανεπιστήμιο των Πολιτών για περισσότερους από 300 κοινωνικούς επιστήμονες και εκπαιδευτικούς. Στόχος του προγράμματος ήταν να παρουσιάσει σύγχρονες προσεγγίσεις της επιστήμης, συνδυάζοντας τη θεωρία και την πράξη.

**Σχολές Γονέων** (2018-2019). Καινοτόμο και μοναδικό στη χώρα μας εγχείρημα συνεργασίας και κοινωνικής παρέμβασης 12 φορές της ψυχικής υγείας και της εκπαίδευσης της πόλης με τον συντονισμό του Δήμου Λαρισαίων, για τη στήριξη των οικογενειών της τοπικής κοινωνίας. Σκοπός του προγράμματος ήταν η ενημέρωση γονιών με παιδιά προσχολικής και σχολικής ηλικίας για θέματα που αφορούν στη διαπαιδαγώγησή τους σύμφωνα με τις σύγχρονες παιδαγωγικές μεθόδους. Τη διετία 2018-2019 περισσότεροι από 400 εκπαιδευόμενοι γονείς συμμετείχαν στο πρόγραμμα, το οποίο περιλάμβανε 8 δίωρες ομαδικές συναντήσεις γονέων με τον συντονισμό μεικτής ομάδας 25 κοινωνικών επιστημόνων.

**«Διαπολιτισμική εκπαίδευση - Γλώσσα και πολιτισμός. Η διδασκαλία της ελληνικής ως δεύτερης γλώσσας σε πρόσφυγες και μετανάστες»** (2017-2019). Η προσφυγική κρίση ανέδειξε την ανάγκη για τον σχεδιασμό δράσεων κοινωνικής ενσωμάτωσης και εκπαίδευσης. Η διδασκαλία της ελληνικής ως δεύτερης γλώσσας στο πλαίσιο μιας διαπολιτισμικής προσέγγισης ήταν από τα πρώτα προγράμματα που σχεδιάστηκαν σε συνεργασία με το Εναλλακτικό Σχολείο Ενηλίκων του ΚΕΘΕΑ ΕΞΟΔΟΣ για περισσότερους από 100 εκπαιδευόμενους πρόσφυγες και μετανάστες. Παράλληλα με τα μαθήματα, λειτουργεί εργαστήριο δημιουργικής απασχόλησης για τα παιδιά των εκπαιδευομένων γονέων.

**Δημιουργία εκπαιδευτικής κοινότητας ΡΟΜΑ** (Οκτώβριος 2018-Ιούνιος 2019). Στο πλαίσιο ενός ευρύτερου τοπικού σχεδίου δράσης και ολιστικής αντιμετώπισης των προβλημάτων Ρομά, σε συνεργασία με την κοινότητά τους και με τη συμμετοχή όλων των εμπλεκόμενων φορέων, το Πανεπιστήμιο των Πολιτών

επιχείρησε να δημιουργήσει μια διαφορετική εκπαιδευτική κοινότητα. Σε συνεργασία με το Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας οργανώθηκαν στον χώρο του δημοτικού σχολείου της περιοχής 8 τμήματα αλφαριθμητικού ενηλίκων Ρομά με περισσότερες από 100 (!) εγγραφές για την απόκτηση απολυτηρίου Δημοτικού. Για την υποστήριξη των ενήλικων Ρομά που ήταν γονείς, λειτούργησε Σχολή Γονέων, πρόγραμμα Πολιτιστικών και Αθλητικών διαδρομών και δημιουργικής απασχόλησης παιδιών και προγράμματα αγωγής υγείας. Στον ίδιο χώρο το Υπουργείο Παιδείας έδωσε την άδεια για την πιλοτική δημιουργία τμήματος Σχολείου Δεύτερης Ευκαιρίας με μεταβατικό χαρακτήρα, με αριθμό 15 περίπου ενεργών μαθητών (όλη την προηγούμενη περίοδο 2001-2018 οι συνολικές εγγραφές ενηλίκων Ρομά ήταν αριθμός μονοψήφιος).



Εκπαίδευση προσφύγων - μαθήματα γλώσσας

#### **4.4. Οι κύκλοι μάθησης της περιόδου 2019-2020. Υγειονομική κρίση και μια νέα πραγματικότητα**

Η έναρξη της περιόδου 2019-2020 είχε πολλές ιδιαιτερότητες που ανέτρεψαν σε μεγάλο βαθμό τους σχεδιασμούς. Οι αυτοδιοικητικές εκλογές του Μαΐου του 2019 διαμόρφωσαν ένα κλίμα αβεβαιότητας και οι – έστω περιορισμένες– αλλαγές προσώπων στις θέσεις ευθύνης καθυστέρησαν τη διαμόρφωση του νέου προγράμματος. Και ανέδειξαν το πόσο εύθραυστες είναι οι ισορροπίες για έναν θεσμό που κάνει τα πρώτα του βήματα. Από την άλλη πλευρά, η ανάδειξη της Πόλης της Λάρισας σε συντονίστρια πόλη του δικτύου Learning Cities της UNESCO στη θεματική «Citizenship Education» τον Σεπτέμβριο του 2019 διαμόρφωσε προτεραιότητες. Οι ανακοινώσεις της Δημοτικής Αρχής για τη συγκρότηση Δημοτικού Συμβουλίου Νεολαίας και για την υλοποίηση του προγράμματος «Ανοιχτά Σχολεία», που διαμορφώνει συνθήκες πολιτιστικής και κοινωνικής παρέμβασης σε κάθε γειτονιά της πόλης με την αξιοποίηση σχολικών κτηρίων, αποτέλεσαν νέα στοιχεία που έπρεπε να ληφθούν υπόψη και στον σχεδιασμό του Πανεπιστημίου των Πολιτών. Σημαντικό γεγονός για την ίδια περίοδο ήταν και η

αναγγελία επανέναρξης του προγράμματος των Κέντρων Διά Βίου Μάθησης, που υλοποιεί η Γενική Γραμματεία Διά Βίου Μάθησης σε συνεργασία με τους Δήμους και είχε διακοπεί πριν τρία χρόνια. Σε συνδυασμό με την προσπάθεια για ένταξη της λειτουργίας και αυτού του προγράμματος στη φιλοσοφία μιας Πόλης που Μαθαίνει.

Οι πρώτοι κύκλοι μάθησης που υλοποιήθηκαν την περίοδο 2019-2020 ήταν επιτυχημένα προγράμματα της προηγούμενης περιόδου, όπως οι Σχολές Γονέων (10 τμήματα), τα μαθήματα ηλεκτρονικών υπολογιστών για ηλικιωμένους και τα μαθήματα ελληνικών για πρόσφυγες και μετανάστες. Τον Δεκέμβριο του ίδιου έτους σε σχολικά κτήρια, που προορίζονται για την υλοποίηση του προγράμματος Ανοιχτά Σχολεία, κάνουν την έναρξή τους και τα πρώτα 8 προγράμματα του Κέντρου Διά Βίου Μάθησης με 200 εκπαιδευόμενους πολίτες σε θεματικά αντικείμενα όπως «Αθλητισμός και Διατροφή», «Κοπτική-Ραπτική», «Διαμόρφωση και Διακόσμηση εσωτερικών χώρων», «Διαδικτυακά Εργαλεία & Υπηρεσίες στην Καθημερινή Ζωή», καθώς και «Ηλεκτρονικά Μέσα Κοινωνικής Δικτύωσης».

Στις αρχές του 2020 ως αποτέλεσμα διαβούλευσης και συνολικής αποτίμησης της προηγούμενης περιόδου φάνηκε να ολοκληρώνεται ο σχεδιασμός των νέων θεματικών κύκλων. Ξεχωρίζουν οι νέες συνεργασίες:

-με την ΕΣΑμεΑ για την ευαισθητοποίηση αιρετών και προσωπικού δημοσίων υπηρεσιών στο ζήτημα της προσβασιμότητας των ατόμων με αναπηρία,

-με το Επιμελητήριο της πόλης για Κύκλους Μάθησης για την επιχειρηματικότητα,

-με το Θεσσαλικό Θέατρο και την εκπαιδευτική κοινότητα για την εκπαίδευση εκπαιδευτικών και μαθητών στην καλλιέργεια της κριτικής σκέψης μέσα από το Αρχαίο Δράμα,

-με το Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας και την εκπαιδευτική κοινότητα για την οργάνωση Κύκλων Μάθησης για νέους στο πλαίσιο της λειτουργίας του Δημοτικού Συμβουλίου Νεολαίας

-με την Ένωση Συντακτών Ημερησίων Εφημερίδων Θεσσαλίας και το Πανεπιστήμιο Μακεδονίας για την εκπαίδευση δημοσιογράφων και πολιτών στην κριτική προσέγγιση των ψευδών ειδήσεων (fake news).

Τον Φεβρουάριο του 2020, δίνοντας το στίγμα της επόμενης περιόδου, εγκαινιάζεται μία σειρά 4 μηνιαίων εκδηλώσεων με τον τίτλο «Politics First». Αποτελέσε τον καρπό της συνεργασίας του Πανεπιστημίου των Πολιτών με τη αντίστοιχη σειρά Ανοιχτών Διαλέξεων

του Πανεπιστημίου Μακεδονίας, την έδρα UNESCO «Ανθρώπινα Δικαιώματα, Δημοκρατία και Ειρήνη» και τον Δικηγορικό Σύλλογο Λάρισας. Διακεκριμένοι πανεπιστημιακοί θα συνομιλούσαν με τους δημότες της Λάρισας για κεντρικές πολιτικές έννοιες, όπως ο ανθρωπισμός, η δικαιοσύνη, η δημοκρατία, η ελευθερία. Πραγματοποιήθηκε, τελικά, μόνο μία εκδήλωση. Τα γεγονότα με την Υγειονομική κρίση και το lockdown του Μαρτίου ανέστειλαν κάθε άλλη δραστηριότητα.

Η νέα πραγματικότητα στις μέρες του κορωνοϊού διαμόρφωσε νέα δεδομένα. Το πρώτο βήμα ήταν η οργάνωση τεσσάρων διαδικτυακών συζητήσεων με κεντρικό θέμα τη νέα πραγματικότητα στην εποχή του Covid-19. Με καλεσμένους σημαντικούς επιστήμονες, πολιτικούς και εκπροσώπους φορέων αναλύθηκαν, με σημαντική απήχηση, οι επιπτώσεις σε τομείς όπως η Δημόσια Υγεία, οι κοινωνικές επιπτώσεις, η οικονομία, η εκπαίδευση. Επόμενο βήμα θα μπορούσε να ήταν ένας Κύκλος Μάθησης για τη στήριξη του εκπαιδευτικού κόσμου της πόλης στην πρόκληση της εξ αποστάσεως εκπαίδευσης.

#### 4.5. Αξιολογώντας τους κύκλους μάθησης

Η έλλειψη προηγούμενης εμπειρίας, οι δυσκολίες και τα αναπόφευκτα λάθη στην πορεία εδραίωσης ενός νέου θεσμού δεν επιτρέπουν εφησυχασμό. Η μετάβαση σε οργανισμούς μάθησης απαιτεί να συνοδεύεται από μετρήσιμα αποτελέσματα και αξιοποίηση των συστημάτων αξιολόγησης, έστω και αν τις περισσότερες φορές υπάρχει δυσκολία να ενταχθούν, κυρίως για λόγους που αφορούν στον έλεγχο και τη λογοδοσία της όποιας ηγετικής ομάδας (Πουλόπουλος & Τσιμπουκλή, 2016). Οι τακτικές συναντήσεις της συntonιστικής επιστημονικής ομάδας με την παρουσία του επιστημονικού υπεύθυνου, έδωσαν τη δυνατότητα ενημέρωσης για την πορεία και επαναξιολόγησης της συνέχειας των κύκλων. Η συμμετοχή 4000 συνολικά περίπου πολιτών στα διάφορα εργαστήρια και προγράμματα αυτήν την πρώτη περίοδο και τα μικρά ποσοστά διαρροής από τις εκπαιδευτικές συναντήσεις (περίπου 20% μ.ό.) αναδεικνύουν την καλή οργάνωσή τους και την αποδοχή του θεσμού.

Για την αποτίμηση, βέβαια, μιας οργανωμένης εκπαιδευτικής παρέμβασης απαιτούνται διαδικασίες αξιολόγησης και ανατροφοδότησης όλου του πλέγματος των παραγόντων που εμπλέκονται σ' αυτήν (Μαυρογιώργος, 2003). Σε όλους τους κύκλους μάθησης δόθηκε ερωτηματολόγιο αξιολόγησης από τους εκπαιδευόμενους με ερωτήσεις ανοιχτού και κλειστού τύπου. Στις ερωτήσεις κλειστού τύπου οι απαντήσεις των εκπαιδευόμενων αντιστοιχούν σε κλίμακα 5 σημείων (όπου 1= καθόλου ικανοποιημένος, 5= πάρα πολύ

ικανοποιημένος). Η συμπλήρωση του ερωτηματολογίου ήταν εθελοντική.

Σε μία προσπάθεια να καταγραφούν και εδώ κάποια συγκεκριμένα στοιχεία αξιολόγησης των εκπαιδευτικών διαδικασιών από τους ίδιους τους εκπαιδευμένους, παρατίθενται τα δεδομένα από τα δύο προγράμματα της περιόδου 2018-2019 που απευθύνονταν σε εκπαιδευτικούς: «Η Τέχνη στην Εκπαίδευση» και «Χτίζοντας το Παιδαγωγικό προφίλ μιας εκπαιδευτικής Μονάδας» (βλ Πίνακα 1). Οι εκπαιδευόμενοι και των δύο προγραμμάτων αξιολογούν εξαιρετικά θετικά το σύνολο των παραμέτρων που αφορούν στη λειτουργία τους και στην επάρκεια των εκπαιδευτών, επιβεβαιώνοντας την προσπάθεια που καταβλήθηκε για την προετοιμασία των εργαστηρίων, αλλά και το βάρος που δόθηκε στην επιλογή των εκπαιδευτών. Το πρόγραμμα «Τέχνη στην Εκπαίδευση» έχει πολύ καλή αξιολόγηση και για τις εκπαιδευτικές μεθόδους που αξιοποιήθηκαν από τους εκπαιδευτές, στοιχείο φυσιολογικό για ένα πρόγραμμα που εστιάζει στη διδασκαλία μιας καινοτόμου εκπαιδευτικής μεθόδου. Από την άλλη πλευρά, συγκριτικά πάντα, μοιάζει να προβληματίζονται από τον βαθμό επίτευξης των στόχων που είχαν όταν προσήλθαν στην εκπαιδευτική διαδικασία, αλλά και από την εφαρμογή στην πράξη των γνώσεων και ικανοτήτων που απέκτησαν από τη συμμετοχή τους στους κύκλους μάθησης. Η συμμετοχή σε ένα πρόγραμμα δεν καθιστά αυτονόητη διαδικασία το πέρασμα από τη θεωρία στην πράξη. Υπάρχουν και άλλοι παράγοντες που παίζουν ρόλο, το πλαίσιο, ο κύκλος των συναδέλφων, η ανάγκη αλλαγής στάσεων και πεποιθήσεων του ίδιου του εκπαιδευόμενου, διαδικασία που δεν είναι ποτέ εύκολη.

**Πίνακας 1.** Αποτελέσματα αξιολόγησης προγραμμάτων εκπαίδευσης εκπαιδευτικών

	<b>1</b> <b>N=131</b>	<b>2</b> <b>N=16</b>
1. Σε ποιο βαθμό επιτεύχθηκαν οι δικοί σας στόχοι;	4,49	4,18
2. Είστε ικανοποιημένος από τις εκπαιδευτικές μεθόδους;	4,80	4,25
3. Σε ποιο βαθμό μπορούν να εφαρμοστούν πρακτικά οι γνώσεις και οι ικανότητες που αποκτήσατε;	4,48	4,28
4. Οργάνωση	4,77	4,75
5. Εκπαιδευτικό υλικό	4,70	4,31
5. Γνώση του θέματος από εκπαιδευτή	4,88	4,90
6. Καλή και συνεργατική επικοινωνία εκπαιδευτή με εκπαιδευόμενους	4,91	4,90
7. Αξιολόγηση συνολικά του κύκλου μάθησης	4,77	4,43

**1:** «Τέχνη στην Εκπαίδευση»

**2:** «Χτίζοντας το Παιδαγωγικό προφίλ μιας εκπαιδευτικής Μονάδας»

Αντίστοιχα αποτελέσματα στην αξιολόγηση παρατη-

ρούμε και στον κύκλο μάθησης «Το παιχνίδι της καριέρας σου», που απευθύνεται σε ένα, κατά τεκμήριο, διαφορετικό κοινό, άνεργους νέους έως 32 ετών (βλ. Πίνακα 2). Μεγάλη ικανοποίηση συνολικά από το πρόγραμμα και εξαιρετικές αξιολογήσεις για την οργάνωση, για την επάρκεια και την επικοινωνία της εκπαιδευτριάς με τους εκπαιδευόμενους, για τις μεθόδους. Στοιχεία που αναδεικνύουν μια βιωματική, «ζωντανή» εκπαιδευτική διαδικασία. Και στοιχεία, αντίστοιχα, σχετικού προβληματισμού, σε συνδυασμό με τη δικαιολογημένη αγωνία για το μέλλον, στους δείκτες που αφορούν στον βαθμό επίτευξης των στόχων με τους οποίους ήρθαν στην εκπαίδευση, στην πρακτική εφαρμογή των όσων απέκτησαν με τη συμμετοχή τους.

**Πίνακας 2.** «Το παιχνίδι της καριέρας σου» - Αποτελέσματα αξιολόγησης

	<b>N=18</b>
1. Σε ποιο βαθμό επιτεύχθηκαν οι δικοί σας στόχοι;	4,33
2. Είστε ικανοποιημένος από τις εκπαιδευτικές μεθόδους;	4,66
3. Σε ποιο βαθμό μπορούν να εφαρμοστούν πρακτικά οι γνώσεις και οι ικανότητες που αποκτήσατε;	4,38
4. Οργάνωση	4,72
5. Εκπαιδευτικό υλικό	4,50
5. Γνώση του θέματος από εκπαιδευτή	4,63
6. Καλή και συνεργατική επικοινωνία εκπαιδευτή με εκπαιδευόμενους	4,72
7. Αξιολόγηση συνολικά του κύκλου μάθησης	4,58

Οι ίδιες τάσεις επιβεβαιώνονται και στα αποτελέσματα της διαχρονικής αξιολόγησης των κύκλων μάθησης των Σχολών Γονέων για όλη την περίοδο 2017-2019 (βλ. Πίνακα 3). Συγκεντρώθηκαν συνολικά 222 ερωτηματολόγια και από τις τρεις ακαδημαϊκές περιόδους. Σε όλους τους δείκτες παρουσιάζεται ικανοποίηση των εκπαιδευόμενων γονέων. Είναι ενδεικτικό ότι και η διακύμανση των τριών περιόδων στις οποίες λειτούργησαν οι Σχολές Γονέων είναι ταυτόσημη, αναδεικνύοντας τις παράλληλες πορείες των εκπαιδευτικών ομάδων. Η μεγαλύτερη σχετικά ικανοποίηση παρουσιάζεται στην αξιολόγηση της αποτελεσματικότητας των εκπαιδευτικών μεθόδων. Ενώ αντίστοιχα με μικρή διαφορά μικρότεροι είναι οι δείκτες για την εφαρμογή των όσων έμαθαν κατά τη συμμετοχή τους στο πρόγραμμα. Και, βέβαια, παρουσιάζεται (και εδώ) μια –ελαφρά– διάσταση ανάμεσα στους στόχους και τις προσδοκίες που είχαν όταν εντάχθηκαν στο πρόγραμμα και σε όσα συνάντησαν σε αυτό.

Πίνακας 3. «Σχολές Γονέων» - Αποτελέσματα αξιολόγησης 2017-2019

	2017-2018 N=55	2018-2019 N=109	2019-2020 N=58	2017-2019 N=222
1. Ανταποκρίθηκε το πρόγραμμα στους στόχους και τις προσδοκίες;	4,41	4,47	4,38	4,44
2. Πόσο αποτελεσματικές ήταν οι εκπαιδευτικές μέθοδοι;	4,58	4,62	4,53	4,60
3. Πόσο βοηθητικό ήταν το πρόγραμμα για τον ρόλο σας ως γονιός;	4,56	4,57	4,50	4,53

Συμπερασματικά, οι αξιολογήσεις και στα τέσσερα προγράμματα μοιάζει να επιβεβαιώνουν την τήρηση των βασικών προδιαγραφών που έχουν οριστεί για τα προγράμματα του Πανεπιστημίου των Πολιτών. Οι εκπαιδευόμενοι αξιολογούν με απόλυτα θετικό τρόπο τα προγράμματα στα οποία συμμετείχαν. Ωστόσο, ακόμα και εδώ που εμφανίζονται υψηλοί δείκτες ικανοποίησης, μικρές αποκλίσεις στους μέσους όρους αναδεικνύουν πως ζητούμενο είναι πάντα η σύνδεση θεωρίας και πράξης, η πρακτική εφαρμογή όσων μαθαίνουν. Την ίδια στιγμή που ως ενήλικες έχουν συγκεκριμένες προσδοκίες και προθέσεις από την εκπαιδευτική διαδικασία. Στοιχεία, που όπως λέει και ο Alan Rogers (1998, σ. 97-103) μπορεί να κάνει τους εκπαιδευόμενους να εκφράζουν, κάποτε ανοιχτά και κάποτε όχι, έστω και σε μικρό σχετικά βαθμό, αγωνία, δισταγμό ή αβεβαιότητα.

## 5. Επίλογος

Κάποιες σκέψεις για τη συνέχεια...

Η επόμενη περίοδος θα έχει πολλές προκλήσεις. Η αποσταθεροποίηση της αρχής της ακαδημαϊκής χρονιάς 2019-2020, με τις περιορισμένες αλλαγές προσώπων, ανέδειξε το πόσο εύθραυστο είναι το εγχείρημα για ένα Πανεπιστήμιο των Πολιτών μιας Πόλης που Μαθαίνει. Τις δυσκολίες που υπάρχουν στον υπηρεσιακό μηχανισμό να λειτουργήσει τον νέο θεσμό ανεξάρτητα από τα πρόσωπα., να εμπεδώσει τις αλλαγές.

Από την άλλη, η αναγκαιότητα ενός θεσμού διά βίου μάθησης στην τοπική αυτοδιοίκηση για τη στήριξη, επιμόρφωση και προσωπική εξέλιξη των πολιτών σε μια περίοδο κρίσης –σήμερα και υγειονομικής– δεν αμφισβητείται. Η θεσμική κατοχύρωση του νέου αυτού θεσμού με την απόφαση της συντριπτικής πλειοψηφίας του Δημοτικού Συμβουλίου της πόλης είναι ήδη μια σημαντική αφετηρία. Το ίδιο και η εκπεφρασμένη στάση της δημοτικής αρχής για τη συνέχεια. Η σταθεροποίηση του νέου θεσμού με τη σύνδεση θεωρίας και πράξης, η αξιοποίηση του προγράμματος των Ανοιχτών Σχολείων, η ενεργοποίηση των νέων είναι τα ζητούμενα για το μέλλον. Η ενίσχυση του τμήματος Διά Βίου

Μάθησης του Δήμου που καλείται να υλοποιήσει το εγχείρημα, η εκπαίδευση του προσωπικού, η ομαδική εργασία επάνω σε έναν κοινό στόχο, η συνεχής προσπάθεια για καινοτόμες δράσεις και συνεργασίες προσαρμοσμένες στο πλαίσιο της πανδημίας αποτελούν τις προϋποθέσεις.

Απαιτείται χρόνος. Είναι χαρακτηριστικό ότι έρευνες στην Ευρωπαϊκή Ένωση για τις αλλαγές σε επιχειρήσεις για τη μετατροπή τους σε οργανισμό μάθησης (που έχουν βέβαια διαφορετική στόχευση και την ευελιξία του ιδιωτικού τομέα) διαπιστώνουν ότι απαιτούνται 3-4 χρόνια μέχρι την υλοποίηση των πρώτων στόχων (Φίλιπς, 2009, σ. 24-25). Οι αντιδράσεις απέναντι στον νέο θεσμό, όπως π.χ. των συνδικαλιστών της εκπαίδευσης, πρέπει να κατανοηθούν. Και να αντιμετωπιστούν με εξαντλητικό, δημοκρατικό διάλογο. Αντίστοιχα, χρειάζεται χρόνος και γνώση στις παρεμβάσεις σε ευάλωτες ομάδες και στη διαμόρφωση πολιτικών ένταξης. Το παράδειγμα των πολιτικών για τον πληθυσμό των Ρομά είναι ενδεικτικό. Μια διαδικασία συνεχούς αξιολόγησης και επανασχεδιασμού των δράσεων, με στοχευμένες επιστημονικές έρευνες και με τη συμβολή πανεπιστημίων και επιστημονικών ενώσεων θα δώσει νέες προοπτικές.

Πολλοί είναι εκείνοι που, όταν αναφέρονται σε παρόμοιες καινοτόμες πρωτοβουλίες, μιλούν για εγχειρήματα με αμφίβολα αποτελέσματα. Ωστόσο, η αποτυχία των πρακτικών του παρελθόντος αναδεικνύει την αναγκαιότητα για νέες, ολοκληρωμένες προσεγγίσεις, μακριά από στερεοτυπικές συμπεριφορές και στάσεις. Την παραδοχή ότι η πορεία αλλαγής είναι αυτονόητη. Και σε μια περίοδο κρίσης όρος επιβίωσης.

## Βιβλιογραφικές αναφορές

Γουγουλάκης, Π. (2019). Πρόλογος. Στο Γ. Μπαγάκης, Δ. Δεληγιάννης, Γ. Κουλαουζίδης, & Μ. Ηλιοπούλου, *Πόλεις που Μαθαίνουν. Καλές πρακτικές, μεθοδολογίες και πολιτικές στην Αθήνα, Θέρμη, Κόρινθο και Λάρισα* (σ. 11-17). Αθήνα: Εκδόσεις Γρηγόρη.

Δεληγιάννης, Δ. (2019). Δημοκρατία και Πόλεις που Μαθαίνουν στα χρόνια της κρίσης: η περίπτωση της Λάρισας. Στο Γ. Μπαγάκης, Δ. Δεληγιάννης, Γ. Κουλαουζίδης, & Μ. Ηλιοπούλου, *Πόλεις που Μαθαίνουν. Καλές πρακτικές, μεθοδολογίες και πολιτικές στην Αθήνα, Θέρμη, Κόρινθο και Λάρισα* (σ. 59-92). Αθήνα: Εκδόσεις Γρηγόρη.

Δεληγιάννης, Δ. (2018). *Πόλη που Μαθαίνει: Ένα αυτοδιοικητικό πείραμα*. Εισήγηση που έγινε στο Πανελλήνιο Συνέδριο «Διοίκηση και Οργάνωση των ΟΤΑ μετά τον ΚΛΕΙΣΘΕΝΗ» (Καρπενήσι, 25 – 27 Οκτωβρίου)

Υπό έκδοση.

Κόκκος, Α. (2005). *Εκπαίδευση Ενηλίκων. Ανιχνεύοντας το πεδίο*. Αθήνα: Μεταίχμιο.

Μαυρογιώργος, Γ. (2003). *Η αξιολόγηση του εκπαιδευτικού έργου*. Πρόγραμμα εκπαίδευσης εκπαιδευτών 2003.

Ν. 3852/2010. *Νέα Αρχιτεκτονική της Αυτοδιοίκησης και της Αποκεντρωμένης Διοίκησης – Πρόγραμμα Καλλικράτης*. ΦΕΚ Α' 87/ 7.6.2010

Ν. 3879/2010. *Ανάπτυξη της Διά Βίου Μάθησης και λοιπές διατάξεις*. ΦΕΚ 163/ Α/ 21.9.2010

Πουλόπουλος, Χ., & Τσιμπουκλή, Α. (2016). *Δυναμική των ομάδων και αλλαγή στους οργανισμούς*. Αθήνα: Εκδόσεις Τόπος.

Φίλλιπς, Ν. (2009). Η σύγχρονη επιχείρηση και η παροχή δυνατοτήτων και ευκαιριών εκπαίδευσης και ανάπτυξης στο ανθρώπινο δυναμικό της. *Εκπαίδευση Ενηλίκων*. Αθήνα: Μεταίχμιο, 16, σ. 21- 25.

Jarvis, P. (2004). Το νόημα της ισόβιας μάθησης για τη διά βίου εκπαίδευση. *Εκπαίδευση Ενηλίκων*. Αθήνα: Μεταίχμιο, 1, σ. 4- 11

Mezirow, J. (2009). Μια επισκόπηση της μετασχηματίζουσας μάθησης. Στο Knud Illeris (επιμ.) *Σύγχρονες θεωρίες μάθησης, 16 θεωρίες μάθησης...με τα λόγια των δημιουργών τους*. Αθήνα: Μεταίχμιο, σ. 126-146

Ρορονίς, Κ. (2019). Διά Βίου Μάθηση – ο πυρήνας των Πόλεων που Μαθαίνουν. Στο Στο Γ. Μπαγάκης, Δ. Δεληγιάννης, Γ. Κουλαουζίδης, & Μ. Ηλιοπούλου, *Πόλεις που Μαθαίνουν. Καλές πρακτικές, μεθοδολογίες και πολιτικές στην Αθήνα, Θέρμη, Κόρινθο και Λάρισα* (σ. 7-10). Αθήνα: Εκδόσεις Γρηγόρη.

Rogers, A. (1998). *Η εκπαίδευση ενηλίκων*. Αθήνα:

Μεταίχμιο, σ. 97-103

Deligiannis, D., & Pavlakis, M. (2016). Promoting dialogue for transformative learning in local communities: the case of a Learning City in Greece. *ESREA network on Interrogating Transformative Processes in Learning - 2nd conference on "The role, nature and difficulties of dialogue in transformative learning"*. 24-26 June 2016

European Commission (1995). *White Paper on Teaching and Learning: Towards the Learning Society*. Brussels: European Commission

European Commission (2001). *Making a European Area of Lifelong Learning a Reality*. Brussels: European Commission.

Mezirow, J. (1994). Understanding Transformation Theory. *Adult Education Quarterly*. Vol. 44, pp. 222-232. American Association for Adult and Continuing Education: Sage Publications.

Oliver, P. (1999). *Lifelong and continuing education. What is a learning Society?* Brookfield: Ashgate.

Senge, P. (1991). *The Fifth Discipline: the art and practice of the Lifelong Learning Organization*. London: Century Business.

Watkins, K. E., & Marsick, V. J. (1996). *In action: Creating the learning organization*. Alexandria, VA: American Society for Training and Development.